

Nr. 18 | Start van de lente 2017 - Een nieuwsbrief van Kerk in Actie en Tear over de GroeneKerkenactie. De GroeneKerkenactie richt zich op alle geloofsgemeenschappen die werken aan het behoud van de schepping.

NB. Voor vragen over de Groene Kerken Actie mail c.vandervlist@pkn.nl of gebruik het contactformulier op www.groenekerken.nl.

Bij de start van de lente: Tekens van hoop

Kijk vooral naar de tekens van hoop
en de signalen van vertrouwen.

Volg de weg van de gerechtigheid,
en een spoor van liefde zal de aarde
opnieuw bewoonbaar maken.

Morgen kun je beginnen.

De Bron van leven stroomt altijd door.

- Jurjen Beumer

Groene Kerkenactie 2017

Het is midden maart, de landelijke verkiezingen zijn net achter de rug en de lente begint. Wat u verder ook van de uitslag vindt, het aantal zetels voor partijen die het thema duurzaamheid serieus nemen is gestegen.

In hun partijprogramma hadden de ChristenUnie, D66, GroenLinks en de Partij voor de Dieren uitgebreid aandacht voor het klimaat. In 2012 kregen deze vier partijen samen 23 zetels. Nu zijn dat er maar liefst 43, bijna een verdubbeling! Het lijkt er dus op dat steeds meer Nederlanders zich er bewust van zijn dat duurzaamheid een belangrijk thema is als het over de toekomst van Nederland gaat.

Benieuwd hoe je hier als kerk in mee kunt gaan? [Groene Kerk worden natuurlijk!](#)

En als we het toch over de toekomst hebben; tijd om onze voornemens voor 2017 met u te delen.

Als Groene Kerkenactie hebben we dit jaar een tweetal speerpunten.

Uitbreiding van het aantal Groene Kerken. Het aantal Groene Kerken is nu 120. Dit is een prachtig aantal. We hopen dat er dit jaar nog zo'n 25 bij komen!

Kwalitatieve verdieping van het netwerk. We krijgen steeds meer vragen over mogelijkheden voor duurzaam kerk-zijn en we zien dat elke kerk hierin uniek is. We hopen dat het netwerk van de Groene Kerkenactie ook een netwerk is waarbinnen kerken met elkaar in contact kunnen komen en van elkaar kunnen leren.

Om het aantal Groene Kerken uit te breiden zullen we in aanloop naar de Groene Kerkendag (7 oktober) een campagne starten om de Groene Kerkenactie onder de aandacht te brengen in verschillende kerken.

Op de kwalitatieve verdieping van het netwerk willen we (digitaal) inzetten door het vernieuwen van de website en het inrichten van een digitaal forum. We hopen dat dit een laagdrempelige manier kan zijn om met elkaar in contact te komen. Daarnaast zijn we de mogelijkheden aan het onderzoeken voor het organiseren van regionale bijeenkomsten.

We willen u uitnodigen om hierin met ons en met elkaar mee te denken. Uiteraard moedigen we u aan om zelf ook zoveel mogelijk initiatieven te ontplooien.

Verder leest u in deze nieuwsbrief weer een aantal interessante verhalen. Speciale aandacht vragen we u voor de reportage over de Keizersgrachtkerk als Groene Kerk, de groene bijbelstudie en het initiatief van Grootouders voor het klimaat.

Voor nu, veel leesplezier!

Steeds meer groene kerken

Ons netwerk van groene kerken blijft gestaag groeien. Zie hier de kerken die zich sinds de vorige nieuwsbrief, eind december, hebben aangesloten.

- NGK Enschede
- Protestantse Gemeente Appelscha
- Protestantse Gemeente Stede Broec
- Protestantse Gemeente Leusden
- Gereformeerde Kerk Bruinisse
- Goede Herderkerk Apeldoorn

Het totaal aantal groene kerken staat nu op 120. We hopen op nog 25 kerken voor het einde van dit jaar. Bekijk de volledige lijst met groene kerken hier!

Het kerkgebouw van de Protestantse Gemeente Stede Broec

Foto's Groene Kerken

We zijn op zoek naar mooie foto's van Groene Kerken voor onze website, nieuwsbrieven en andere uitingen, om de websites en overige uitingen van de GroeneKerkenactie meer visueel te kunnen maken.

Heeft jouw kerk nog goede foto's in 'het archief': van de buitenkant van de kerk, de kerk met het Groene Kerkenbordje of (het doen van) groene activiteiten in de kerk?

We zouden het leuk vinden deze te mogen ontvangen en te gebruiken voor publicaties van de GroeneKerkenactie. Je kunt de foto's sturen naar: e.beitler@pkn.nl.

Fotograaf mee op pad?

Ben jij een (semi-)professioneel fotograaf? En ga je graag een dag op pad met het team van Groene Kerkenactie voor een fotoshoot van diverse Groene Kerken? Dan komen we graag met je in contact!

Groene Kerkenactie zou graag het voorjaar het land in gaan om foto's te maken van Groene Kerken in Actie. De foto's zullen ingezet worden voor de nieuwe website en voor promotiedoeleinden.

Stuur een mailtje naar hvanderhorst@tear.nl voor meer informatie of aanmelding.

Een kijkje in de keuken van de Keizersgrachtkerk

In een [interview op onze website](#) deelt Janne van den Akker, voorzitter van de Groene Kerkengroep van de Keizersgrachtkerk, haar passie voor een duurzame kerk.

De Keizersgrachtkerk is ontworpen door dezelfde architect als Paradiso en bestaat uit twee grachtenpanden die zijn samengevoegd. Oorspronkelijk werd de kerk in 1888 gebouwd als schuilkerk. Vandaag de dag wordt de gemeente wekelijks bezocht door c.a. 100 – 150 bezoekers. De Keizersgrachtkerk is geen wijkgemeente, slechts een kwart van de bezoekers komt uit het centrum van Amsterdam. Dat duurzaamheid een belangrijk onderwerp is voor de kerkgangers, is o.a. te merken aan de zonnepanelen op het dak, waar afgelopen jaren in is geïnvesteerd. Op zondag na de dienst verkoopt de kerk fairtrade producten.

Wanneer zijn jullie begonnen met het duurzaamheidsthema?

‘Sinds de jaren zeventig heeft de Keizersgrachtkerk verschillende milieugroepen en wereldwinkeltjes gehad. Ik heb milieuwetenschappen gestudeerd, waardoor ik altijd met dit thema verbonden ben geweest. De Klimaat- en Geloofgroep zijn we gestart in 2014: Elske Scholte, Marjan Bosch en ik. Elske was redactrice voor het programma ‘Schepper en Co’ en werd gegrepen door een verhaal van milieuactiviste Marjan Minnesma over hoe we onze eigen aarde aan het ruïneren zijn. Onze groep is nu verbreed tot een Groene Kerkengroep, waarin Christien Visch ook erg actief is, maar we richten ons nog steeds veel op klimaat, omdat je dat onderwerp niet kleiner mag maken dan het is.’

Wat doen jullie zoal aan activiteiten?

‘Onze eerste grote actie was een interreligieuze klimaatmars, als onderdeel van klimaatmanifestatie People’s Climate March. Vervolgens hebben we verschillende sprekers uitgenodigd. We willen mensen helpen om goed te leven, maar dan moet je eerst bewustwording creëren. We hebben bijvoorbeeld onlangs een avond georganiseerd over Eerlijke Geldwijzers. Titus Bolten, senior officer bij Amnesty International, vertelde toen hoe je je bank kunt bevragen en hen verantwoordelijk kunt laten afleggen. De Eerlijke Bankwijzer wil bijvoorbeeld transparant maken wat banken zeggen en doen. Als klant kun je per e-mail feedback geven of je kunt overstappen naar een meer eerlijke bank.’

Hoe enthousiasmeren jullie je kerkleden voor deze thema’s?

‘Concreet communiceren we veel via het kerkblad ‘Kerk in de Stad’. Daar schrijven we elke keer iets in onder de naam ‘Groene blaadjes’. De ene keer schrijven we over een activiteit, de andere keer geven we informatie over een duurzaam onderwerp. We hebben ook een facebookpagina gehad en nu twitter ik vooral. Als we een activiteit hebben, kondigen we dat aan tijdens het informatiemoment van de zondagsdienst. Af en toe hebben we diensten die specifiek over duurzaamheid gaan.’

Wat zijn jullie vervolgplannen?

'Ik zou het mooi vinden als we ons ook gaan richten op wat duurzaamheid met onszelf doet en hoe het ons raakt. Een inspirerend manifest op dit gebied, vind ik **Maat, Moed en Mystiek van Lisette van der Wel**. Daar zou ik weleens een thema-avond over willen houden. Maar we zouden ook ons schoonmaakmiddelen-beleid onder de loep kunnen nemen voor de nieuwe koster, of andere veel meer praktische zaken.'

Hoe helpt het platform Groene Kerken bij het ondernemen van acties en wat hebben jullie nog nodig?

'Door de website blijven we op de hoogte van activiteiten die andere kerken doen. Ik las bijvoorbeeld dat een andere Groene Kerk een opblaasbare wereldbol elke week bij een ander gezin liet 'logeren'. Om elkaar te inspireren, schrijven ze in een schriftje op hoe zij goed voor de Aarde hebben gezorgd in die week. Dat bracht mij op het idee om de Groene Bijbel uit mijn kast te halen en door te geven aan gemeenteleden. Daarbij schrijft degene die de Bijbel geleend heeft ideeën en opmerkingen op naar aanleiding van wat ze gelezen hebben. Geen idee of het aanslaat, maar zo proberen we steeds iets nieuws!

Wat we verder nodig hebben, is bijscholing van predikanten over het thema duurzaamheid. Hoe kunnen ze bijvoorbeeld omgaan met mensen die met grote vraagstukken lopen op duurzaamheidsvlak. Het gaat om existentiële vragen die leven in de maatschappij, waarbij de kerk van grote waarde kan zijn.'

Emma Tomassen wil meer kerken betrekken bij de Groene Kerkenactie

Hallo! Mijn naam is Emma Tomassen en ik ben momenteel aan het afstuderen aan de Erasmus Universiteit Rotterdam met de master 'Global Business and Sustainability'.

Een onderdeel van het afstudeerproces is de beruchte masterscriptie. Deze wilde ik graag doen over een onderwerp dat mij persoonlijk interesseert. Zodoende kwam ik terecht bij de Groene Kerkenactie. Voor mijn masterscriptie onderzoek ik hoe de Groene Kerkenactie meer kerken in beweging kan krijgen om duurzame stappen te zetten en actief betrokken krijgt bij het Groene Kerken platform zelf. Ik hoop hiermee Tear en KerkInActie te kunnen helpen. De komende maanden kan uw kerk door mij worden benaderd voor bijvoorbeeld een kort interview of het invullen van een vragenlijst. Zou u hieraan mee willen werken? Dit zou mij heel erg helpen. Alvast bedankt!

Met Rotterdamse groeten, Emma Tomassen.

Kansen voor natuur op kerkgronden

Veel kerkelijk gemeenten zijn in het bezit van gronden. Deze percelen worden doorgaans verpacht aan agrariërs of particulieren. [A Rocha](#) (partnerorganisatie van Groene Kerken) en [Vogelbescherming Nederland](#) verkennen hoe deze gronden beheerd worden. Als natuurbeschermende organisaties zijn we benieuwd naar de kansen voor natuur, inclusief agrarisch natuurbeheer, op deze 'kerkgronden'. We hebben een korte online enquête opgesteld. Heeft uw kerk gronden in eigendom en weet u daar (iets) van? Vul dan [hier de enquête in](#). Alvast heel hartelijk dank!

Groene bijbelstudie en 'groen mens' worden

Eind januari kregen alle kerken die zich hadden aangesloten bij de Groene Kerkenactie een Groene Bijbel toegestuurd, namens Tear, Kerk in Actie en het Nederlands Bijbelgenootschap. Speciaal voor het verschijnen van de Groene Bijbel heeft Kerk in Actie een bijbelstudie ontwikkeld.

U kunt hiermee met een groep in uw kerk een avond houden rondom Psalm 8, om na te denken over de aarde en de betekenis voor u en voor ons als kerk. Download deze bijbelstudie [hier](#).

In de Groene Bijbel staat ook een verhaal over ds. Riyadi Basuki uit Indonesië, met wie Kerk in Actie samenwerkt. Hij vertelt hoe zijn schoonmoeder hem inspireerde om een 'groen mens' te worden. Dit verhaal kun je [hier lezen](#).

Gelovig wandelen of pelgrimeren? - Klimaatloop

In de aanloop naar de Klimaatop in Parijs in 2015 is op initiatief van oa. de Groenekerken-actie met veel "gelof-gerelateerde" partijen in Nederland de Klimaatloop georganiseerd. In dat kader zijn er in een 6-tal regio's in het weekend wandelingen/pelgrimages gehouden, waarbij per plaats een symbool in "de ark" is gedeponereerd. De symbolen, waaronder een Koran, zijn in Parijs gepresenteerd.

De wandelingen leidden tot verrijkende gesprekken.

Op de site: www.groenekerken.nl kunt u de informatie vinden, maar er is ook de mogelijkheid om uw initiatief voor een "gelovigen" wandeling bijvoorbeeld voor het klimaat, aan te kondigen en uw ervaringen achteraf te delen. Kijk [hier](#) voor meer informatie.

Grootouders voor het klimaat

Dit is een mooi initiatief waarmee grootouders aandacht vragen voor een leefbare wereld in de nabije toekomst.

Waarom deze beweging?

Een (versnelde) transitie naar een duurzamere energievoorziening is nodig om de aarde ook voor de volgende generaties leefbaar te houden. Internationaal maken grootouders zich zorgen en werken zij mee aan oplossingen. Er is een manifest voor *Een leefbare wereld voor onze kleinkinderen* opgesteld. Deze is op weg naar de verkiezingen van 15 maart aangeboden aan alle politieke partijen om klimaatverandering hoge prioriteit te geven op de agenda.

Ook de grootouders van groene kerken worden uitgenodigd om het manifest te ondertekenen. Sta op voor een krachtiger klimaatbeleid door de nieuwe regering. Lees en onderteken het volledige manifest [hier](#).

Voetafdrukrechtvaardigheid

Gebruik van dit woord bij *Scrabble* is alleen voor vredelievende liefhebbers aan te raden. De zaak zelf is bloedserieus. Jan Juffermans was indertijd een van de milieupioniers die de *ecologische voetafdruk* in ons land introduceerde. Met dat mechanisme kan iedere wereldbewoner uitrekenen of hij een eerlijk deel neemt van wat de aarde aan gebruiksruimte biedt. In een interview in *Down to Earth*, het blad van de Vereniging Milieudefensie, pleit hij voor het juridisch vastleggen van dat recht op een eerlijk deel, met consequenties voor wie het overschrijdt.

Meer lezen? Surf naar de [webpagina van Down to Earth](#).

Waarde(n)volle landbouw

Het zijn met name boeren met een reformatorische en evangelische achtergrond die vanuit het *Contact Christen Agrariërs* een mooi initiatief hebben gestart: een werkgroep 'Bijbel en landbouw'. Via publicaties en bijeenkomsten wisselen ze hun ervaringen uit met landbouw vanuit de waarden die ze van huis uit mee kregen. Dat gebeurt in een sfeer die openheid uitstraalt en bereidheid tot discussie.

Een mooi voorbeeld van wat er uit hun kring voortkomt, is het boekje 'Boeren met ontzag; Over groei, grenzen en perspectieven', van Wim Schippers. Deze bevlogen boer laat in het korte bestek van een mooie uitgave zien hoe hij tegen de vragen, grenzen en uitdagingen van het hedendaagse agrarische bedrijf aankijkt. Hij eindigt zijn overwegingen met perspectieven op een zorgzame landbouw en een aantal praktische voorbeelden.

Zie voor meer informatie www.cca.nl/bijbelenlandbouw en www.boerenmetontzag.nl.

Schepping in de achtertuin

Om bij hun samen gaan ruimte te maken voor verandering en vernieuwing, begonnen twee Arnhemse wijkgemeenten een project 'De twaalf verspieters'. Als onderdeel daarvan bracht een groepje mensen met hun fototoestel de zeven Scheppingsdagen in hun eigen omgeving in beeld.

Het resultaat werd een fraai boek: 'Schepping in de achtertuin; beelden bij het scheppingsverhaal, gemaakt in Arnhem-Zuid' Typisch zo'n idee dat je ook in je eigen plaats of streek kunt navolgen.

Het boek bestellen kan ook, door een mailtje te sturen naar ingridlodewijk@gmail.nl. De kosten zijn 20 euro.

Dossier: Klimaatverandering

De Correspondent is een onafhankelijk digitaal journalistiek platform. Onafhankelijk omdat je voor het lezen van dit medium een ledenbijdrage betaald, maar er zijn ook gratis artikelen te lezen. Jelmer Mommers is correspondent klimaatverandering en heeft uitgebreid onderzoek gedaan naar dit onderwerp, o.a. binnen Shell. [Hier](#) kun je zijn volledige dossier met artikelen terugvinden. Benieuwd naar meer verhalen? De Correspondent heeft ook dossiers over Armoede, Cijfers, de Prestatiemaatschappij, Dementie en het Basisinkomen.

Eerlijke geldwijzer

Net een nieuwe verzekering afgesloten, maar heb je geen idee hoe duurzaam deze is? Of ben je razend benieuwd hoe duurzaam de bank is waar jij je spaargeld hebt gestald? Op eerlijkegeldwijzer.nl kun je inzicht krijgen in de duurzaamheid van de grootste banken en verzekeraars in Nederland. De scores die de banken en verzekeraars krijgen, zijn gebaseerd op hun beleid en de investeringen die ze doen. Niet tevreden over de keuzes die jouw bank of verzekeraar maakt? Er worden ook handvatten gegeven om dit aan te kaarten bij de desbetreffende bank/verzekeraar. Ook krijg je handvatten om maar meteen over te stappen.

MVK: Uitvaartondernemingen en duurzaamheid

Overheden, bedrijven, organisaties, huishoudens, kerken: overal breekt het besef door dat we beter moeten omgaan met aarde en medemens. Ook de uitvaartondernemingen denken na over duurzaamheid.

Als je bewust leeft, rekening houdt met medemens en natuur, hier en nu, en op andere plaatsen in de wereld en voor de generaties die na ons moeten leven op deze aarde, is het logisch dat je ook nadenkt over wat er na je dood gebeurt. Ook uitvaartondernemingen denken na over duurzaamheid, omdat hun klanten daarom vragen en uit eigen overtuiging.

Aan wat voor onderwerpen werken de duurzame uitvaartondernemers? Het gaat om allerlei thema's, zoals:

- energiebesparing, duurzame energie,
- elektrische uitvaartauto's
- de kist: materiaal, herkomst van het hout e.d.
- catering
- koelen en conserveren
- grafmonument, hout of natuursteen (arbeidsomstandigheden in de groeve, vaak in China en India)
- bloemen: seizoensbloemen uit Nederland in plaats van elders uit de wereld ingevlogen bloemen, gif- en kunstmestgebruik bij de teelt, enzovoort.

Er is een stichting die uitvaartondernemers en hun klanten helpt om rekening te houden met medemens, natuur en milieu bij de uitvaart: stichting Greenleave. Op hun website, staat o.a.:

Heel veel mensen zijn geïnteresseerd in duurzaamheid en maken tijdens hun leven keuzes die hierbij passen. Toch is het nog niet zover dat ook de uitvaart duurzaam wordt vormgegeven. Want wanneer men een uitvaart moet regelen voor een dierbare is er vaak weinig tijd om zich te oriënteren op duurzame producten en diensten. Nu is dat wél mogelijk, met GreenLeave.

De werkgroep Maatschappelijk Verantwoord Kerken (MVK) raad het aan als een goed initiatief.

Nieuwsgierig? Bekijk de [website van Greenleave](#).

Over de grens: Olav Tveit blijft bezorgd over klimaatverandering

De Wereldraad van kerken heeft een indrukwekkend *trackrecord* als het gaat om betrokkenheid bij zorg om de Schepping. De huidige secretaris-generaal, de Noor Olav Tveit, past helemaal in die

traditie. Waar hij ook komt, hij wordt niet moe om zijn zorg over klimaatverandering uit te spreken. Vergeleken met zijn rooms-katholieke collega-kerkleider, paus Franciscus, trekken zijn uitspraken vaak wat minder aandacht maar ze zijn er niet minder belangrijk om. Klik [hier](#) voor een recente toespraak, in het kader van het Noorse project *Bridges to the future*.

Symposium Laudato Si' en financieel beheer

In zijn encycliek Laudato Si' nodigt paus Franciscus 'alle mensen van goede wil' uit tot een dialoog over de wijze waarop wij de toekomst van de planeet gestalte geven. Geld moet op verantwoorde wijze worden gebruikt. In de praktijk betekent dit o.a. ethisch beleggen en 'divesteren', ofwel het terugtrekken van geld uit financiële instellingen die beleggen in de kolen-, olie- of gasindustrie. In plaats daarvan kan men investeren in duurzame projecten.

Op 27 januari jl. vond in Rome een conferentie plaats over dit onderwerp, met een keur aan internationale sprekers. Zie ook: <http://www.laudato-si-investing.com/>.

De Konferentie Nederlandse Religieuzen organiseert op 22 april a.s. in het Landelijk Dienstencentrum van de PKN ook een symposium over dit onderwerp. Door verantwoord om te gaan met financiële middelen, kunnen kerken een belangrijke bijdrage leveren aan een wereld die toekomst heeft.

Bisschop Gerard de Korte zal spreken over de implicaties van Laudato Si' voor het kerkelijk beheer van geld en goederen. Jan Juffermans, pionier in Nederland op het vlak van duurzaamheid, zal achtergrondinformatie geven over de mondiale divesteringsbeweging als antwoord op de milieucrisis. Verder zijn er diverse workshops, gegeven door financiële experts. Het precieze programma vindt u [hier](#).

Groene Gesprekken

De gesprekken over de Groene kerkenactie gaan door binnen parochies, kerken en classes. Nieuwe initiatieven van kerkbestuurders of actieve kerkleden brengen de gesprekken op gang om na te denken over de aanvraag om Groene kerk te worden. In dergelijke gevallen wordt ook vaak een beroep gedaan op mensen die vermeld staan op de sprekerslijst op onze site.

Henk van der Honing is betrokken geweest bij het gesprek dat georganiseerd werd door de Titus Brandsma parochie in Leeuwarden. Met mensen van meerdere kerken werd gesproken over de mogelijkheden om meer samen te doen op het thema duurzame ontwikkeling. Dat het urgent is om mee te doen leert ons de zeer snelle klimaatontwikkeling en de gevolgen die met name ontwikkelingslanden ondervinden.

Het gesprek in de Dominicuskerk in Amsterdam met de oecumenische geloofsgemeenschap leerde dat er al veel wordt gedaan aan duurzame ontwikkeling en plannen voor nieuwe stapjes liggen er ook.

In het Rivierengebied hebben de classes Tiel en Bommel het onderwerp Groene kerken op hun agenda gezet van de vergadering in maart. Het is een mooie gelegenheid om ervaringen uit te wisselen vanuit Kerk in Actie en ook vanuit de eigen lokale kerken. Vanuit de Synodevergadering van november 2015 is een brief uitgegaan naar alle PKN kerkbesturen om aandacht te schenken aan duurzame ontwikkeling en concreet de Groenekerken-actie.

Agenda

- **22 april:** Laudato Si' en financieel beheer
- **13 mei:** regio bijeenkomst voor Amersfoortse kerken
- **Midden juni:** zomer nieuwsbrief
- **7 oktober:** GroeneKerkendag
- Grootouders voor het klimaat
- Bekijk voor andere evenementen [de agenda op de website van Kerk en Milieu](#). Deze agenda is altijd actueel en richt zich op alle gelovigen met belangstelling voor de schepping.

Aan deze nieuwsbrief hebben meegewerkt: Kees Tinga, Henk van der Honing, Hanna van der Horst, Emma Tomassen, Carla van der Vlist en Erjo Beitler